

Interpelacja poselska posełki Azize Tank i in. i klubu parlamentarnego DIE LINKE. dotycząca „Wypłacania rent z tytułu zatrudnienia w getcie żydowskim członkiniom i członkom ruchu oporu jak również Żydówkom i Żydom posiadającym miejsce zamieszkania w Polsce”, BT-Drs. 18/1183 [druk Bundestagu 18/1183]

Uwagi wstępne pytających:

Od 2000 r. polskie Stowarzyszenie Żydów Kombatantów i Poszkodowanych w II Wojnie Światowej z siedzibą w Warszawie stara się o uznanie roszczeń swych członków dotyczących wypłacania niemieckich rent. Związek skupia byłe żydowskie członkinie i byłych żydowskich członków ruchu oporu, powstańców, partyzantki i partyzantów, więźniów gett i faszystowskich obozów koncentracyjnych jak również ocalałych z Holocaustu, którzy m. in. dzięki tzw. „aryjskim papierom” zdołali uratować się przed zagładą z rąk Niemców.

Spośród w 2000 r. żyjących jeszcze polskich Żydówek i Żydów 860 ocalałych złożyło do władz niemieckich wnioski o wypłacanie renty. Do tej pory niemieckie władze jednak oddaliły wszystkie wnioski. Do 1 października 2009 r. liczba żyjących jeszcze wnioskodawczyń i wnioskodawców zmalała do 250 osób. Te osoby są w wieku od 84 do 90 lat i wiele z nich ma nadszarpnięte zdrowie. W ramach tzw. „doktryny Niemiec” Republika Federalna Niemiec stoi na stanowisku, że posiada tożsamość podmiotową z Trzecią Rzeszą od 08.05.1945 r. (por. druk Bundestagu 17/14807). Republika Federalna Niemiec ma szczególne zobowiązanie wobec ofiar niemieckiego faszystowskiego, by w związku z dokonanymi zbrodniami zapewnić tym ludziom starość w godnych warunkach.

Wyrokiem Federalnego Sądu ds. Socjalnych (BSG) z dnia 3 czerwca 2009 r. (B 5 R 26/08 R) zostały sprecyzowane kryteria torujące drogę do wypłacania niemieckiej renty Żydówkom i Żydom, którzy na okupowanych terenach pracowali w gettach. Według informacji z dnia 01.04.2010 r. udzielonej przez Urząd Kanclerski Stowarzyszeniu Żydów Kombatantów „dotyczy to jednak tylko byłych prześladowanych przez reżim nazistowski, których miejsce zamieszkania znajduje się poza Polską. W przypadku osób prześladowanych zamieszkałych w Polsce orzecznictwo nie wprowadziło żadnej zmiany. Dla osób posiadających w dniu 31.12.1990 r. swoje zwykłe miejsce pobytu w Polsce, obowiązuje mianowicie na dalszy okres ich pobytu w Polsce w dalszym ciągu Polsko-niemiecka Umowa o zaopatrzeniu emerytalnym i wypadkowym z dnia 09.10.1975 r.” Należy przy tym podkreślić, że zanim wydany został przełomowy wyrok, do Federalnego Sądu ds. Socjalnych wpłynęła skarga o emeryturę normalną akurat polskiej Żydówki, która pracowała w getcie w Drohiczynie (w okupowanej wówczas przez Niemców Polsce) i po wyzwoleniu w 1956 r. wyemigrowała do Izraela.

Według uzasadnienia wyroku Sądu eksportowi świadczeń emerytalno-rentowych za zagranicę nie stoi nic na przeszkodzie, ponieważ Niemcy zawarły z Izraelem umowę o zabezpieczeniu społecznym. Jednocześnie 5 Senat Federalnego Sądu ds. Socjalnych podkreślił w tym wyroku, że „Wyjątkowa historyczna sytuacja przymusowych pobytów w getcie w połączeniu z wyzyskiem siły roboczej prześladowanych, bez którego większość stosunków pracy w getcie podlegałaby obowiązkowego ubezpieczeniu, stanowi jednak wystarczającą merytoryczną cechę rozróżniającą jako argument na zarzut rozróżnienia arbitralnego. Zastrzeżenia konstytucyjnoprawne w związku z finansowym obciążeniem systemu ubezpieczeń emerytalno-rentowych poprzez włączenie kolejnych osób, które nie płaciły składek ubezpieczeniowych (por. BSGE 98, 48 = SozR 4-5075 § 1 Nr. 3, RdNr. 118) zdaniem Senatu nie są przekonujące z uwagi na dodatkowe dotacje państwa do ryczałtowego pokrycia świadczeń nie pokrytych składkami wg § 213 ust. 3 SGB VI.”

Również w kontekście nowelizacji Ustawy o rentach z tytułu zatrudnienia w getcie [ZRBG] i wypłacania roszczeń rentowych żydowskich pracownic i pracowników getta Republika

Federalna staje dotychczas na stanowisku, że możliwe jest wypłacanie rent do wszystkich krajów, z wyjątkiem pracownic i pracowników getta, którzy po wyzwoleniu z niemieckiego faszyzmu zachowali swoje miejsce zamieszkania w Polsce (por. odpowiedź Rządu Federalnego na pisemne zapytanie nr 74 poselki Azize Tank, druk Bundestagu 18/815).

Bezpośrednio po wyroku Federalnego Sądu ds. Socjalnych Stowarzyszenie Żydów Kombatantów w 2009 r. ponownie zwróciło się do Niemieckiego Ubezpieczenia Emerytalno-Rentowego „Deutsche Rentenversicherung Bund” i wskazało na nierówne traktowanie. Ponadto prezes Stowarzyszenia Tomasz Miedziński osobiście poprosił kanclerz federalną dr Angelę Merkel o zakończenie tego niewłaściwego merytorycznie nierównego traktowania pracowników getta i o wypłacenie rent według Ustawy o rentach z tytułu zatrudnienia w getcie [ZRBG] niewielu jeszcze żyjącym żydowskim pracownikom w Polsce, których wnioski wraz z dokumentami już od wielu lat znajdują się w Federalnym Urzędzie ds. Służb Centralnych i otwartych Kwestii Majątkowych

Republika Federalna Niemiec jednak do tej pory odmawia wypłacania rent polskim Żydówkom i Żydom, którzy pracowali w gettach i posiadają w Polsce stałe miejsce zamieszkania. Federalny Urząd Kanclerski wyjaśnił osobom ocalałym z Holocaustu zamieszkałym w Polsce, których to dotyczy, że „z czasokresów płacenia składek w getcie zgodnie z Ustawą o rentach z tytułu zatrudnienia w getcie [ZRBG] oraz ewentualnych innych niemieckich czasokresów [...] nie wynika roszczenie emerytalno-rentowe w Polsce. Ta sytuacja prawna nie uległa żadnej zmianie również po przystąpieniu Polski do Unii Europejskiej. [...] Również w przypadku, gdy niemiecki czasokres nie prowadzi do podwyżki renty lub polscy ubezpieczyciele odmawiają świadczeń według przepisów polskich, tak samo nie powstaje roszczenie do świadczeń emerytalno-rentowych u niemieckiego ubezpieczyciela emerytalno-rentowego. Również w tym przypadku niemiecki ubezpieczyciel nie może przyznać wyrównania w celu złagodzenia ciężkiej dolegliwości i nie może przyznać zwrotu zapłaconych wcześniej składek.”

Uzasadnienie Rządu Federalnego w kwestii odmowy wypłacania rent za pracę świadczoną w getcie zgodnie z Ustawą o rentach z tytułu zatrudnienia w getcie [ZRBG] żydowskim pracownikom i pracownikom posiadającym miejsce zamieszkania w Polsce zostało zweryfikowane i oddalone już w 12.01.2010 r. również przez polski Zakład Ubezpieczeń Społecznych ZUS. Zgodnie z informacją ZUS-u „polsko-niemiecka Umowa z roku 1975 dotyczy osób, które zmieniły miejsce zamieszkania i do 31.12.1990 r. przenieśli się na obszar drugiego państwa, względnie osób, które do 31.12.1990 r. były zatrudnione i ubezpieczone na obszarze jednego z państw umowy i w związku z tym uległy nieszczęśliwemu wypadkowi względnie zachorowały na chorobę zawodową. [...] Przedmiotowa umowa z dnia 09.10.1975 r. nie obejmuje jednak świadczeń dla ofiar II Wojny Światowej. Poruszona kwestia - decyzja Federalnego Sądu ds. Socjalnych o rentach z tytułu zatrudnienia w gettach podczas II Wojny Światowej – nie podlega pod zakres kompetencji polskiego Zakładu Ubezpieczeń Społecznych ZUS.”

Te podstawy prawne istniejące w Polsce znane są Rządowi Federalnemu najpóźniej od 04.03.2010 r. (por. odpowiedź na pisemne zapytanie nr 74 poselki Azize Tank; druk Bundestagu BT-Drs. 18/815).

Pytanie nr 1:

Co Rząd Federalny przedsięwziął dotychczas i przedsięwzie obecnie, by zagwarantować roszczenia o niemieckie renty z tytułu wieku - zgodnie z Ustawą o Wypłacaniu rent z tytułu zatrudnienia w getcie (ZRBG) – wykluczonych do tej pory żydowskich pracownic i pracowników z miejscem zamieszkania w Polsce i by zrównać ich z innymi żydowskimi pracownicami i pracownikami?

Odpowiedź:

W końcu miesiąca kwietnia Federalne Ministerstwo Pracy i Spraw Socjalnych będzie prowadziło rozmowy z rządem polskim, żeby w przypadku osób polskich, których to dotyczy, zbadać możliwość znalezienia rozwiązań w drodze odstępstwa od istniejącej sytuacji prawnej.

Pytanie nr 2:

Jakie bariery prawne stoją na przeszkodzie temu, by zagwarantować wypłacanie niemieckich rent - zgodnie z Ustawą o Wypłacaniu rent z tytułu zatrudnienia w getcie (ZRBG) żydowskim pracownikom i pracownikom z miejscem zamieszkania w Polsce poprzez przekształcenie renty z tytułu wieku na płatności odszkodowawcze lub periodyczne płatności, których wysokość odpowiadałaby w pełni wysokości renty zgodnie z Ustawą o Wypłacaniu rent z tytułu zatrudnienia w getcie (ZRBG) (ewentualnie prosi się o podanie konkretnych norm prawa międzynarodowego jak również prawa państwowego Republiki Federalnej Niemiec i Rzeczypospolitej Polskiej)?

Pytanie nr 3:

Co zdaniem Rządu Federalnego stoi na przeszkodzie temu, by przekształcić renty z tytułu wieku zgodnie z Ustawą o Wypłacaniu rent z tytułu zatrudnienia w getcie (ZRBG) w renty odszkodowawcze lub periodyczne płatności, żeby w ten sposób sprostać niemieckiemu historycznemu zobowiązaniu i odpowiedzialności, które rząd koalicyjny zapowiedział w swej umowie koalicyjnej w celu „uwzględnienia uzasadnionych interesów osób ocalałych z Holocaustu o odpowiednie odszkodowanie za pracę wykonaną w getcie”, również wobec faktu, że liczba osób uprawnionych w Polsce daje się ogarnąć?

Odpowiedź na pytania nr 2 i 3:

Rząd Federalny jest świadomy historycznej odpowiedzialności za ocalałych z Holocaustu i dlatego zainicjował projekt ustawy mającej na celu nowelizację Ustawy o Wypłacaniu rent z tytułu zatrudnienia w getcie (ZRBG), zgodnie z którym poprzez zniesienie czteroletniego terminu prekluzyjnego jak również terminu końcowego na złożenie wniosku byli pracownicy gett w przyszłości będą mogli otrzymywać renty z mocą wsteczną od lipca 1997 r.

Według opinii Rządu Federalnego „przekształcenie” rent z tytułu wieku według Ustawy o Wypłacaniu rent z tytułu zatrudnienia w getcie (ZRBG) w renty odszkodowawcze lub inne „periodyczne płatności” nie jest możliwe. Do takiego przekształcenia nie istnieją żadne podstawy prawne.

W ustawach prawnych o emeryturach i rentach z jednej strony i o odszkodowaniach z drugiej chodzi o zakresy prawne z całkowicie różnymi uregulowaniami i ukierunkowaniami celów. Podczas, gdy w ustawach prawnych o emeryturach i rentach renty pochodzące z ubezpieczeń społecznych płacone są z zasady za zatrudnienie podlegające ubezpieczeniu, świadczenia w ramach przepisów prawnych dotyczących odszkodowań mają charakter zadośćuczynienia. Płacone są one regularnie za doznaną szkodę. Przeniesienie jednego rodzaju świadczenia na inne jest dlatego niemożliwe. Poza tym odsyła się do odpowiedzi na pytanie nr 1.

Pytanie nr 4

Jakie nie dające się przewyciężyć regulacje prawa międzynarodowego lub fakty polityczne stoją na przeszkodzie temu, by Republika Federalna uzgodniła w porozumieniu z Rzeczpospolitą Polską natychmiast bilateralne rozwiązanie w kwestii wypłacania rent za pracę świadczoną w getcie na podstawie Ustawy o Wypłacaniu rent z tytułu zatrudnienia w getcie (ZRBG) żydowskim pracownikom i pracownikom z miejscem zamieszkania w Polsce względnie rent odszkodowawczych lub płatności okresowych, których wysokość odpowiadałaby w pełni wysokości rent zgodnie z Ustawą o Wypłacaniu rent z tytułu zatrudnienia w getcie (ZRBG)?

Pytanie nr 5

Jakie nie dające się przewyciężyć regulacje prawa wewnętrznego lub fakty polityczne stoją na przeszkodzie ustawodawczej swobodzie działania Republiki Federalnej, by mogła ona natychmiast jednostronnie przyznać wypłaty rent za pracę świadczoną w getcie na podstawie Ustawy o Wypłacaniu rent z tytułu zatrudnienia w getcie (ZRBG) żydowskim pracownikom i pracownikom z miejscem zamieszkania w Polsce względnie rent odszkodowawczych lub płatności okresowych, których wysokość odpowiadałaby w pełni wysokości rent zgodnie z Ustawą o Wypłacaniu rent z tytułu zatrudnienia w getcie (ZRBG)?

Pytanie nr 6

Na podstawie jakich konkretnych politycznych i prawnych rozważań Rząd Federalny uważa, że Rząd Federalny nie jest zdolny do działania, by w ramach prawa międzynarodowego zmodyfikować istniejące umowy z Polską, i tym samym nie jest w stanie zmienić istniejącej sytuacji prawnej w związku z wypłacaniem rent za pracę świadczoną w getcie żydowskim pracownikom i pracownikom w Polsce, ponieważ Polsko-niemiecka Umowa o zaopatrzeniu emerytalnym i wypadkowym z 1975 r. ma „zgodnie z § 110 ustęp 3 szóstej księgi Kodeksu socjalnego (SGB VI) jako porozumienie międzypaństwowe charakter nadrzędny w stosunku do prawa krajowego” (por. odpowiedź Rządu Federalnego na pisemne zapytanie nr 74 posełki Azize Tank, druk Bundestagu 18/815)?

Pytanie nr 7

Na podstawie jakich konkretnych politycznych i prawnych rozważań Republika Federalna uważa, że „właściwym dla wypłacania emerytur/rent osobom mieszkającym w Polsce wynikającym zarówno z polskich jak i niemieckich okresów ubezpieczenia jest wyłącznie ubezpieczyciel polski”, jeśli jednocześnie uważa się ona za tożsamą podmiotowo z Rzeszą Niemiecką od 08.05.1945 r. i według umowy koalicyjnej jest „świadoma historycznej odpowiedzialności za ocalałych z Holocaustu, którzy w okresie nazistowskim przeżyli niewypowiedziane cierpienie” (por. odpowiedź Rządu Federalnego na pisemne zapytanie nr 74 posełki Azize Tank, druk Bundestagu 18/815)?

Odpowiedź na pytania nr 4-7:

Wypłacaniu rent zgodnie z Ustawą o Wypłacaniu rent z tytułu zatrudnienia w getcie (ZRBG) byłym zatrudnionym w getcie z miejscem zamieszkania w Polsce, stoi na przeszkodzie Umowa o zaopatrzeniu emerytalnym i wypadkowym zawarta 9 października 1975 r. pomiędzy Republiką Federalną Niemiec i Polską Rzeczpospolitą Ludową. Uregulowania Umowy z 1975 r. należy widzieć w kontekście historycznych uwarunkowań i ówczesnej sytuacji politycznej. Umowa z roku 1975 reguluje wyjątkowo skomplikowaną sytuację pomiędzy Niemcami a Polską w zakresie zabezpieczenia społecznego, która powstała w wyniku terytorialnych zmian po I i po II Wojnie Światowej, jak również spowodowanych tym przemieszczeniami ludności.

Umowa z roku 1975 jest umową integracyjną. Oznacza to, że ubezpieczyciel państwa, w którym zamieszkuje osoba uprawniona, płaci całą rentę z okresów ubezpieczeniowych przebytych w Niemczech i Polsce. Natomiast ubezpieczyciel danego drugiego państwa jest zwolniony ze wszelkiego obowiązku świadczeń. W negocjacjach poprzedzających Umowę z 1975 roku strona polska wyraźnie sformułowała, że nie chce dopuścić do odmiennego traktowania osób uprawnionych mieszkających na polskim obszarze państwowym.

Również po przemianach politycznych i zawarciu w roku 1990 nowej umowy kierującej się zasadą eksportu świadczeń, zarówno strona polska jak i strona niemiecka wyraźnie utrzymały zasadę integracji Umowy z 1975 r. Miało to na celu ochronę uzasadnionych oczekiwań osób, których to dotychczas dotyczyło, aż do momentu, dopóki nie przeniosą one miejsca zamieszkania. Nawet po przystąpieniu Polski do Unii Europejskiej zostało to wpisane w prawo europejskie z wyraźnym zaznaczeniem, że chodzi o wyjątek od powszechnie przyjętej zasady eksportu świadczeń.

Umowy zabezpieczenia społecznego zawarte przez Niemcy podlegają prawu międzypaństwowemu. Poprzez przekształcenie w prawo narodowe (art. 59 niemieckiej Ustawy Zasadniczej) stają się one wprawdzie zwykłym ustawowym prawem federalnym, mają jednak pierwszeństwo jako uregulowania specjalne zgodnie z § 110 ustęp 3 szóstej księgi Kodeksu socjalnego (SGB VI). Zmian do takiej umowy nie można wprowadzić jednostronnie w ramach ustawodawstwa wewnętrznego, lecz muszą one zostać przeprowadzone zawsze wspólnie z danym drugim państwem umowy.

Poza tym odsyła się do odpowiedzi na pytanie nr 1.

Pytanie nr 8

Na ile zdaniem Rządu Federalnego słuszny jest pogląd prawny polskiego Zakładu Ubezpieczeń Społecznych ZUS przytaczany w uwagach wstępnych, według którego Polsko-niemiecka Umowa o zaopatrzeniu emerytalnym i wypadkowym z roku 1975 bynajmniej nie wyklucza eksportu rent za pracę świadczoną w getcie do Polski?

Odpowiedź:

Stanowisko prawne ZUS-u cytowane w uwagach wstępnych nie ma związku z eksportem rent z czasokresami zgodnie z Ustawą o rentach z tytułu zatrudnienia w getcie [ZRBG], lecz odnosi się do roszczeń i ekspektatyw w ubezpieczeniu wypadkowym.

Pytanie nr 9

Czy Rada Kontroli Norm (NKR) w trakcie sprawdzania rządowego projektu nowelizacji Ustawy o Wypłacaniu rent z tytułu zatrudnienia w getcie (ZRBG) zajmowała się też problematyką wypłacania rent za pracę świadczoną w getcie żydowskiemu pracownikom i pracownikom z miejscem zamieszkania w Polsce?

- a) Jeśli nie, dlaczego nie?
- b) Jeśli tak, z jakim wynikiem?
- c) Jakie alternatywne propozycje rozwiązania tej problematyki Rada Kontroli Norm przedłożyła w ramach przeprowadzonej kontroli?

Odpowiedź:

Zadaniem Narodowej Rady Kontroli Norm jest w ramach posiadanego mandatu kontrola projektów uregulowań, które Rząd Federalny jej przedkłada. Kwestia, czy również żydowskim pracownikom i pracownikom z miejscem zamieszkania w Polsce przysługuje roszczenie do wypłaty rent zgodnie z Ustawą o Wypłacaniu rent z tytułu zatrudnienia w getcie (ZRGB) nie była przedmiotem nowelizacji ZRGB. Stąd też Rada Kontroli Norm nie zajmowała się w trakcie kontroli tą kwestią.

Pytanie nr 10

Z jakim wynikiem przeprowadzona została przez Radę Kontroli Norm (NKR) po upływie okresu dwóch lat od uchwalenia ZRGB ewaluacja Ustawy o Wypłacaniu rent z tytułu zatrudnienia w getcie (ZRGB) i jaką rolę odgrywała przy tym szczególnie problematyka wypłacania rent za pracę świadczoną w getcie żydowskim pracownikom i pracownikom z miejscem zamieszkania w Polsce, która Rządowi Federalnemu znana była najpóźniej od roku 2000 ze wskazówek przekazanych Niemieckiemu Ubezpieczeniu Emerytalno-Rentowemu przez Stowarzyszenie Żydów Kombatantów i Poszkodowanych w II Wojnie Światowej z siedzibą w Warszawie?

Odpowiedź:

Narodowa Rada Kontroli Norm powołana została dopiero jesienią 2006 r. ustawą o stworzeniu Narodowej Rady Kontroli Norm. Dlatego nie przeprowadziła ona ewaluacji ZRGB.